

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การนิเทศการศึกษา เป็นภารกิจที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างหนึ่งในบรรดาภารกิจที่มีอยู่หลาย ๆ ประการ ของผู้บริหารโรงเรียน ที่ต้องให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุนให้การจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนประสบความสำเร็จ และบรรลุเป้าหมายของโรงเรียนที่ตั้งไว้ ผู้บริหารซึ่งมีบทบาทเป็นผู้นิเทศการศึกษาจะปฏิบัติภารกิจให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ ประสบการณ์ ตลอดจนการศึกษารูปแบบในการวางแผน และดำเนินการนิเทศการศึกษาอย่างเหมาะสมกับความต้องการของบุคลากรในโรงเรียนและสถานการณ์

การนิเทศการศึกษาเป็นเรื่องที่มีความยุ่งยากซับซ้อน ผู้นิเทศที่ดีควรคิดหารูปแบบการนิเทศที่สามารถปฏิบัติได้จริง มีนักการศึกษาหลายคนได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการนิเทศแตกต่างกันออกไป แล้วแต่มุมมองของแต่ละคน ดังเช่น Glickman (อ้างใน นิพนธ์ ไทยพานิช, 2535 ข, หน้า 31) ได้กล่าวถึงพฤติกรรมการนิเทศการศึกษาของผู้นิเทศการศึกษาไว้ 3 แบบ คือ การนิเทศทางตรง การนิเทศทางอ้อม และการนิเทศแบบมีส่วนร่วม การนิเทศทางตรงเป็นการนิเทศที่ผู้นิเทศมุ่งให้คำแนะนำ สาธิต กำหนดมาตรฐาน และการเสริมแรง การนิเทศทางอ้อม เป็นการนิเทศที่ผู้นิเทศเน้นพฤติกรรมการรับฟัง การสร้างความกระจำซัด และช่วยผู้ครูแก้ปัญหาด้วยตนเอง ส่วนการนิเทศแบบมีส่วนร่วม เป็นการนิเทศที่ผู้นิเทศเน้นความรับผิดชอบร่วมกัน การให้ข้อเสนอแนะ และการร่วมแก้ปัญหาด้วยกัน

การนิเทศแบบมีส่วนร่วม จะต้องเกิดจากความเต็มใจ ความสมัครใจ มิใช่เป็นไปด้วยการบังคับหรือทำเพราะความจำเป็น ผู้รับการนิเทศต้องตระหนักและเห็นความสำคัญของการนิเทศที่มีต่อการพัฒนาการเรียนการสอน การนิเทศที่ดำเนินการไปแล้วต้องมีผลสะท้อนกลับมายังผู้รับการนิเทศ

ให้รู้ว่าเกิดประโยชน์อย่างไร ความร่วมมือด้วยความจริงใจและเต็มใจจึงจะเกิดขึ้น การนิเทศแบบมีส่วนร่วม สามารถทำได้ ไม่จำเป็นว่าผู้นิเทศกับผู้รับการนิเทศจะต้องมีวุฒิการศึกษาต่างกัน การนิเทศรูปแบบนี้จะ เป็นกระจุกเงาให้กัน ช่วยกันหาจุดเด่นจุดด้อยให้กัน ช่วยกันคิดค้นวิธีการเรียนการสอน

การนิเทศแบบมีส่วนร่วม เป็นการนิเทศที่ผู้นิเทศก็มีพฤติกรรมการนิเทศที่เปิดโอกาสให้ผู้รับการนิเทศมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น และวางแผนการนิเทศร่วมกัน ดังที่ Glickman (อ้างใน นิพนธ์ ไทยพานิช, 2535 ข, หน้า 28) ได้กล่าวถึงการนิเทศแบบมีส่วนร่วมว่าเป็น พฤติกรรมที่มีความต่อเนื่อง ระหว่างพฤติกรรมการนิเทศทางอ้อมไปสู่พฤติกรรมการนิเทศทางตรง พฤติกรรมการนิเทศทางอ้อมนั้น บทบาทการแก้ปัญหาและความรับผิดชอบ จะอยู่ที่ครูมากที่สุด ส่วน บทบาทและความรับผิดชอบของผู้นิเทศก็น้อย และบทบาทผู้นิเทศก็จะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนถึงพฤติกรรมการนิเทศที่เน้นบทบาทผู้นิเทศมากที่สุด เรียกพฤติกรรมการนิเทศนั้นว่าพฤติกรรมการนิเทศทางตรง ส่วนพฤติกรรมการนิเทศแบบมีส่วนร่วมนี้ บทบาทผู้นิเทศและครูจะเท่า ๆ กัน

การนิเทศการศึกษาปัจจุบัน ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรนั้น มาจากสาเหตุส่วนใหญ่ คือ บุคลากรในโรงเรียนไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนการนิเทศ และการวางแผนการนิเทศไม่ สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการของโรงเรียน (สำนักงานนิเทศและพัฒนา มาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540, หน้า 102) ที่ ผ่านมาการนิเทศการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา ยังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่มาก เนื่องจาก การนิเทศส่วนใหญ่จะเป็นหน้าที่ ของผู้บริหารหรือศึกษานิเทศก์ ซึ่งเน้นบทบาทของผู้นิเทศก์แต่เพียง ผู้เดียว ผู้นิเทศก์ไม่เปิดโอกาสให้ผู้รับการนิเทศมีส่วนร่วมในการวางแผน ไม่มีส่วนรับรู้เรื่องที่จะ ทำการนิเทศ การนิเทศไม่ได้เกิดจากความต้องการของครู แต่ตรงกันข้ามกับเป็นเพียงความ ต้องการของผู้นิเทศก์ ที่ต้องการให้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เป็นอย่างนั้น ให้เป็น อย่างนี้ ทำให้ผู้รับการนิเทศไม่พึงพอใจ การนิเทศจึงไม่เป็นตามความประสงค์ของผู้รับการนิเทศ

ทางเลือกใหม่สำหรับการนิเทศการศึกษา ปัจจุบันควรเป็นการนิเทศแบบมีส่วนร่วม การนิเทศแบบนี้จะ เปิดโอกาสให้ผู้รับการนิเทศได้รับรู้ รับทราบจุดประสงค์ของการนิเทศว่าจะใช้ เครื่องมืออะไรบ้างในการเตรียมตัวรับการนิเทศ จึงมีเป้าหมาย การได้รับรู้รับทราบล่วงหน้า

เป็นสิ่งที่ดี เพราะจะได้ปฏิบัติได้ถูกต้อง เตรียมสื่อการเรียนการสอนได้ถูกต้อง และการจัดการเรียนการสอนเป็นไปตามกระบวนการ การนิเทศแบบมีส่วนร่วมจะเกิดจากความพอใจและเกิดจากความต้องการของผู้รับการนิเทศเพราะมีการกำหนดปัญหาและความจำเป็นร่วมกัน รวมถึงการกำหนด ความต้องการร่วมกัน ในการพัฒนาการเรียนการสอน จึงทำได้ถูกต้อง การนิเทศแบบมีส่วนร่วมจะเปิดโอกาสให้ผู้รับการนิเทศได้แสดงความคิดเห็น แสดงความต้องการ ทำความกระจ่างในประเด็น ปัญหา ร่วมมือกันแก้ปัญหา ตลอดจนถึงการกำหนดเครื่องมือ ขอบข่าย เรื่องที่จะนิเทศ วัน เวลา จะทำการนิเทศนั้น ทั้งสองฝ่ายจะร่วมกันวางแผน และปฏิบัติตามข้อตกลงไว้ต่อกัน

สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง (2540, หน้า 2) เป็นหน่วยงานทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน จัดการศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงระดับประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 17 โรงเรียน และจัดการศึกษาตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 2 โรงเรียน รวม 19 โรงเรียน แบ่งเป็น 3 กลุ่มโรงเรียน คือกลุ่มโรงเรียนไม้ตะเคียน กลุ่มโรงเรียนทุ่งหัวช้าง กลุ่มโรงเรียนบ้านปาง พื้นที่ส่วนใหญ่ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง เป็นพื้นที่ธุรกันดาร มีสภาพเป็นป่าเขา ประชากรและนักเรียนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภูเขาเผ่ากระเหรี่ยง

ในด้านคุณภาพการศึกษานั้น ยังมีคุณภาพทางผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในเกณฑ์ต่ำ จากรายงานเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากการประเมินปลายปี ปีการศึกษา 2537 ของหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน (2538, หน้า 5) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง ต่ำสุดทุกกลุ่มประสบการณ์เมื่อเปรียบเทียบกับทุกอำเภอในจังหวัดลำพูน และจากรายงานหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง (2539, หน้า 3) พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ต่ำกว่าเป้าหมายที่สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้างกำหนดไว้ ทุกกลุ่มประสบการณ์

จากปัญหาการนิเทศของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอทุ่งหัวช้าง นั้น หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง (2541, หน้า 12-16) ได้กล่าวถึงสภาพการนิเทศภายในโรงเรียนของโรงเรียนในสังกัดไว้ 4 ประการ พบว่า บุคลากรในโรงเรียน ยังไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนการนิเทศ การดำเนินการนิเทศเป็นบทบาทของผู้นิเทศ ผู้รับการนิเทศไม่มีส่วนรับรู้รับทราบในการดำเนินการนิเทศไม่สม่ำเสมอ ครูไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนการสอน ยังใช้รูปแบบการสอนแบบเดิม ไม่มีการประเมินที่เป็นระบบ ขาดการประสานงานกับหน่วยงานภายนอก การนิเทศภายในยังพัฒนาไม่ต่อเนื่อง

หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2541, หน้า 19) ได้กำหนดนโยบายการนิเทศการศึกษาเพื่อยกระดับคุณภาพ และพัฒนาการปฏิบัติงานนิเทศการศึกษา โดยมุ่งหวังให้หน่วยงานและโรงเรียนทุกแห่งได้รับการนิเทศอย่างทั่วถึง ต่อเนื่อง และมีคุณภาพ โดยให้หลักปฏิบัติคือ ผู้นิเทศศึกษามีพื้นที่เขตปฏิบัติการรับผิดชอบชัดเจน สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง จึงได้สนองนโยบายโดยแบ่ง เขตความรับผิดชอบให้ศึกษานิเทศก์แต่ละคน รับผิดชอบ 1 กลุ่มโรงเรียน ผู้ศึกษาได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบกลุ่มโรงเรียนไม้ตะเคียน ได้นิเทศติดตามผลการดำเนินการนิเทศภายในกลุ่มโรงเรียนดังกล่าวมาตลอด พบว่า การนิเทศภายในโรงเรียน ดำเนินการอย่างไม่เป็นขั้นตอน ไม่ได้มีการศึกษาความต้องการของโรงเรียน บุคลากรในโรงเรียน ไม่มีส่วนร่วมในการวางแผนการนิเทศ ผู้นิเทศก์ยังเป็นเพียงบทบาทของผู้บริหาร การปฏิบัติการนิเทศไม่ต่อเนื่อง การนิเทศไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เพราะขาดการมีส่วนร่วมของบุคลากรในโรงเรียน ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้ศึกษาจึงได้ศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนเกี่ยวกับการนิเทศแบบมีส่วนร่วมในกลุ่มโรงเรียนไม้ตะเคียน เพื่อเป็นข้อมูลไปใช้ในการวางแผนการนิเทศภายในโรงเรียนของกลุ่มโรงเรียนไม้ตะเคียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนเกี่ยวกับการนิเทศแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษา กลุ่มโรงเรียนไม้ตะเคียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน

ขอบเขตของการศึกษา

1. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นผู้บริหารและครูผู้สอนในกลุ่มโรงเรียนไม้ตะเคียน ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้นิเทศก์ และผู้รับการนิเทศจาก 8 โรงเรียน จำนวน 67 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอนเกี่ยวกับการดำเนินการนิเทศการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาของกลุ่มโรงเรียนไม้ตะเคียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน โดยศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับการนิเทศแบบมีส่วนร่วมใน 5 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการ
2. การวางแผน และกำหนดทางเลือก
3. การสร้างสื่อ และเครื่องมือ
4. การปฏิบัติการนิเทศ
5. การประเมินผลและรายงานผล

นิยามศัพท์เฉพาะ

การนิเทศแบบมีส่วนร่วม คือ ความร่วมมือกันระหว่างผู้นิเทศก์กับครูผู้สอน ในการเสนอข้อคิดเห็น การร่วมกันในการแก้ปัญหาและปรับปรุงการเรียนการสอน และร่วมเจรจาตกลงในการวางแผนการนิเทศ โดยทุกคนมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการนิเทศ ได้แก่ การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการ การวางแผน การสร้างสื่อและเครื่องมือ การปฏิบัติการนิเทศ ตลอดจนการประเมินผลและการรายงานผลการนิเทศร่วมกัน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ข้อมูลอันอาจนำไปใช้ในการวางแผน และปรับปรุงการนิเทศแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนในกลุ่มโรงเรียนไม้ตะเคียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอทุ่งหัวช้าง
2. ได้ข้อมูลอันอาจนำไปใช้ในการส่งเสริม สนับสนุน และกระตุ้นให้เกิดการปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น